

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้เริ่มการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศมากขึ้น มีการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น รวมถึงนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศให้มากทำให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ มากมาย อุตสาหกรรมก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอเป็นอุตสาหกรรมผลิตเพื่อการส่งออกที่โดดเด่นของไทยมีการพัฒนาอย่างมาก จากที่เคยเป็นอุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อการบริโภคในประเทศจนกลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญที่มีมูลค่าการส่งออกสูงเป็นอันดับหนึ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา อุตสาหกรรมสิ่งทอเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยในขณะนี้ มีการจ้างงานเป็นอันดับสองรองจากภาคเกษตรกรรมหรือร้อยละ 23.6 ของการจ้างงาน ในภาคอุตสาหกรรมการผลิตทั้งหมด มูลค่าการส่งออกเป็นอันดับสองรองจากเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมสิ่งทอของไทยมีโครงสร้างการผลิตที่ครบวงจร มีการหลั่งไหลของแรงงานจากชนบทสู่เมืองใหญ่ที่มีแหล่งอุตสาหกรรมสิ่งทอในอัตราสูง แต่ในขณะที่รัฐไม่ได้เตรียมการเพื่อรองรับเท่าที่ควรจึงก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายในขณะนี้ เช่น ปัญหาสุขภาพของคนงานทั้งนอกและในโรงงาน ปัญหาสิ่งแวดล้อมตลอดจนปัญหาด้านสวัสดิการต่าง ๆ ของคนงาน

การเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบัน ส่งผลต่อระบบอุตสาหกรรมภาคการผลิต ก่อให้เกิดภาวะการปลด หรือเลิกจ้างแรงงานบางส่วน สถานประกอบการบางแห่งต้องปิดกิจการลง ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานขึ้นทั่วไป แต่ขณะเดียวกันยังมีสถานประกอบการอีกจำนวนมากที่ยังดำเนินกิจการและมีการจ้างงานอยู่ ในสภาวะการณ์เช่นนี้ย่อมกระทบต่อขวัญและกำลังใจในการทำงาน และสุขภาพของแรงงานด้วย เจ้าของผู้ประกอบการควรมีแนวทางในการพัฒนากระบวนการดำเนินงานที่มุ่งให้ได้ผลผลิต และคำนึงถึงสุขภาพของแรงงาน การส่งเสริมสุขภาพในสถานที่ทำงานเป็นกระบวนการที่มุ่งไปสู่สุขภาพ คุณภาพชีวิตในการทำงาน ตลอดจนการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ รวมถึงการเป็นการสร้างภาวะความเป็นเจ้าขององค์กร

(Ownership) ร่วมกันทั้งนายจ้างและลูกจ้าง เป็นกำลังใจซึ่งกันและกัน มีความเห็นอกเห็นใจกัน เพื่อช่วยประคับประคองให้องค์กรผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจในครั้งนี้ไปได้

ประชากรวัยทำงานเป็นผู้ทำงาน เลี้ยงประชากรกลุ่มอื่น ๆ ในประเทศและพบว่าร้อยละ 35 ของประชากรวัยทำงานจะทำอยู่ในภาคอุตสาหกรรม หรือในสถานประกอบการรูปใดรูปหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นอุตสาหกรรมการผลิตหรืออุตสาหกรรมบริการนั่นคือประชากรกลุ่มนี้เป็นกำลังผลิตที่มีพลังมหาศาลต่อระบบเศรษฐกิจของชาติและประชากรกลุ่มนี้ต้องใช้เวลาอยู่ในสถานที่ทำงานในแต่ละวันถึง 8 ชั่วโมงหรือมากกว่าในกรณีต้องทำงานล่วงเวลา ฉะนั้นสภาพแวดล้อมทั้งกายภาพและทางสังคมในที่ทำงานตลอดจนกระบวนการของการทำงานจะมีผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพทั้งในมิติทางกายภาพและทางจิตของคนทำงาน อีกทั้งกลุ่มแรงงานที่ทำในโรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอส่วนใหญ่เป็นสตรีที่มีอายุตั้งแต่ 15 - 35 ปี เป็นช่วงอายุที่อยู่ในวัยเจริญพันธุ์สามารถเพิ่มประชากรใหม่ให้แก่ประเทศได้กลุ่มแรงงานเหล่านี้ควรที่จะได้รับการดูแลสุขภาพที่ดีอยู่เสมอ ดังนั้นแนวความคิดด้านการส่งเสริมสุขภาพในสถานที่ทำงานจึงเป็นทางเลือกใหม่ของการแสวงหาทางออกเพื่อสุขภาพของคนทำงานระบบอุตสาหกรรม เพราะผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือผลได้ทางด้านสุขภาพของแรงงาน รวมทั้งการลดต้นทุนในกระบวนการผลิตอันเนื่องมาจากค่าใช้จ่ายเพื่อการรักษาพยาบาลแรงงานที่อาจเจ็บป่วย จากสภาพการทำงานที่ไม่ปลอดภัย หรือเกิดจากพฤติกรรมเสี่ยงของแรงงานเอง รวมทั้งการลดค่าใช้จ่ายเงินประกันสังคมที่รัฐ เจ้าของผู้ประกอบการและลูกจ้างต่างต้องรับผิดชอบร่วมกัน

โครงการสวนอุตสาหกรรมเครือบริษัทสหพัฒนาอินเตอร์โฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) ลำพูน เป็นหนึ่งในจำนวน 4 แห่งของบริษัทที่สร้างขึ้นเพื่อรองรับการขยายตัวของโรงงานในเครือสหพัฒนาฯ ออกสู่ภูมิภาคทั่วประเทศไทยโดยมีจุดประสงค์เพื่อที่จะใช้ทรัพยากร บุคคลากร และส่งเสริมรายได้ในท้องถิ่นให้มากที่สุด สวนอุตสาหกรรมเครือบริษัทสหพัฒนาฯ ลำพูนเป็นเขตอุตสาหกรรมเอกชนที่ได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2532 ได้รับอนุมัติการพิจารณาการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2537 และได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุน เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2537 บริษัท ไทยวาโก้ จำกัด ได้ก่อตั้งครั้งแรกตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2513 ที่กรุงเทพมหานครได้ขยายสาขาที่ อ.ศรีราชา จ.ชลบุรี และจังหวัดลำพูนตามลำดับ ปัจจุบันบริษัท ไทยวาโก้ฯ มีจำนวนพนักงานทั่วประเทศ 3,965 คน บริษัทวาโก้ลำพูน จำกัด อยู่ในเครือบริษัท ไทยวาโก้ฯ ตั้งอยู่ในโครงการสวนอุตสาหกรรม

เครื่องพัฒนาฯ เป็นโรงงานที่ประกอบการผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปเพื่อการส่ง-จำหน่ายต่อไป การผลิตในขั้นนี้ต้องอาศัยฝีมือแรงงานอยู่เป็นจำนวนมาก ก่อตั้งวันที่ 7 ตุลาคม 2536 มีจำนวนพนักงาน จำนวน 729 คน ปรัชญามูลฐานในการดำเนินงานของบริษัทคือ "เราสร้างผลิตภัณฑ์ที่ประชาชนนิยม เราพัฒนาสินค้าใหม่ตามความปรารถนาของกาลเวลา เราไม่กลัวความล้มเหลว แต่ไม่ผยองในความสำเร็จ เราดำเนินธุรกิจอย่างเปิดเผยและยุติธรรม ใฝ่หาอนาคตที่แจ่มใสกว่าเสมอ พนักงานยิ่งยอด วาโก้ยิ่งเยี่ยม"

ทางบริษัท วาโก้ลำพูน จำกัด ตั้งอยู่ในโครงการสวนอุตสาหกรรมเครื่องพัฒนาฯ ที่มีการดูแลสิ่งแวดล้อมที่ได้มาตรฐานตามสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม บริษัท วาโก้ลำพูนฯ มีระบบการบริหารงานขององค์กรที่มุ่งเน้นความปลอดภัยในการทำงานเอาใจใส่ต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของพนักงานค่อนข้างดี พนักงานมีขวัญกำลังใจและมั่นใจในความปลอดภัยที่จะทำงาน ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในองค์กรแห่งนี้ และศึกษาปัจจัยที่เป็นปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จของการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในองค์กร เพื่อจะได้ทราบสถานการณ์ปัจจุบันของการส่งเสริมสุขภาพในสถานประกอบการ ตลอดจนศึกษามุมมองของผู้บริหารต่อการส่งเสริมสุขภาพ ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมที่เกิดจากการส่งเสริมสุขภาพในโรงงานอุตสาหกรรมแห่งนี้และเพื่อทราบถึงจุดเริ่มต้นในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในสถานที่ทำงาน ข้อค้นพบจากการศึกษารั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงงานอุตสาหกรรมอื่น ๆ ทั้งในระดับนโยบายและปฏิบัติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพของโรงงาน อุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป ในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษามุมมองและแนวคิดของผู้บริหารและพนักงานในด้านการส่งเสริมสุขภาพ
3. เพื่อศึกษาผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมที่เกิดจากการส่งเสริมสุขภาพในโรงงานอุตสาหกรรม
4. เพื่อศึกษาถึงจุดเริ่มต้นในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในสถานที่ทำงาน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีข้อมูลเชิงปริมาณเป็นข้อมูลประกอบ ซึ่งจะทำการศึกษาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสถานประกอบการที่มีผลต่อการส่งเสริมสุขภาพหรือมีผลต่อปัญหาสุขภาพของแรงงาน (Worker) ตลอดจนคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรในบริษัท วาโก้ลำพูน จำกัด โดยทำการศึกษาในผู้บริหาร พนักงาน และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโรงงานแห่งนี้

นิยามศัพท์เฉพาะ

การส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง กระบวนการเพิ่มความสามารถของคนเราในการควบคุมดูแลและพัฒนาสุขภาพของตนเองให้ดีขึ้น เพื่อให้มีสุขภาพดีทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคม

กฎบัตรลอสแอนเจลิส หมายถึง ข้อตกลงร่วมกันของนานาประเทศสมาชิกที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งมียุทธศาสตร์เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ 5 ประการคือการสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล การปรับเปลี่ยนระบบบริการสาธารณสุขเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ

สถานที่ทำงานเอกรชน หมายถึง โรงงานอุตสาหกรรมเสื้อผ้าสำเร็จรูป บริษัท วาโก้ลำพูน จำกัด

พนักงาน/ลูกจ้าง หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานที่ไม่ต้องใช้ฝีมือหรือความชำนาญพิเศษในแผนกต่าง ๆ ในบริษัท วาโก้ลำพูน จำกัด เป็นพนักงาน/ลูกจ้างทั้งรายวันและรายเดือน

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้จัดการทั่วไปหรือผู้จัดการฝ่ายบุคคลในบริษัท วาโก้ลำพูน จำกัด

สภาวะสุขภาพ หมายถึง สภาวะที่มีร่างกายมีสมรรถภาพทางกาย สถานภาพทางอารมณ์ความสัมพันธ์ทางสังคม มีสติปัญญาความสามารถในการทำงาน สถานภาพทางเศรษฐกิจและการรับรู้สมบรูณ์พร้อมในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

ทฤษฎีกรรมสุขภาพ หมายถึง คุณสมบัติส่วนบุคคลที่ประกอบด้วย ความเชื่อ ความคาดหวัง แรงจูงใจ ค่านิยม การรับรู้ บุคลิกภาพ ตลอดจนองค์ประกอบ ทางด้านสติปัญญาและด้านอารมณ์ รวมทั้งแบบแผนการแสดงออกของการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงรักษาสุขภาพ การป้องกันและการพัฒนาสุขภาพให้ดียิ่งขึ้น

บริการด้านการส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันโรคส่วนบุคคลของพนักงาน หมายถึง กิจกรรมหรือรูปแบบการดำเนินงานเพื่อการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคให้แก่พนักงานในโรงงาน

คุณภาพชีวิตในการทำงาน หมายถึง ชีวิตการทำงานที่สามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของบุคคลในแต่ละยุคสมัย โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตส่วนตัว และการทำงานต้องผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ซึ่งทำให้บุคคลมีความพึงพอใจและมีความสุข ตลอดจนผลผลิตของงานนั้นมีคุณค่าต่อสังคม โดยวัดได้จากตัวชี้วัด 8 ด้าน คือ ค่าตอบแทนที่เพียงพอ และเป็นธรรม สภาพการทำงานที่คำนึงถึงความปลอดภัยที่ถูกละเลย และสุขภาพของผู้ใช้แรงงาน โอกาสพัฒนาขีดความสามารถของตนเอง ความก้าวหน้าและความมั่นคงในงานการทำงานร่วมกันและสัมพันธภาพกับผู้อื่นในองค์กร การคุ้มครองแรงงาน การดำเนินชีวิตและลักษณะงานที่มีคุณค่าต่อสังคม

นโยบายของรัฐ หมายถึง นโยบายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการ และคุ้มครองแรงงานโดยแสดงในรูปของกฎหมายทั้ง 5 ด้าน คือ กฎหมายคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน กฎหมายประกันสังคม กฎหมายกองทุนเงินสำรองเลี้ยงชีพ กฎหมายความปลอดภัยในการทำงาน

สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ หมายถึง โรงงานมีการจัดให้มีแสงสว่างที่เหมาะสมเพียงพอขนาดของเสียงไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพพนักงาน การระบายอากาศที่ดี มีห้องน้ำที่สะอาด การกำจัดขยะที่ถูกต้อง มีสถานที่ออกกำลังกาย โรงอาหารมีอาหารที่สะอาดและถูกสุขลักษณะไว้บริการ จัดสวนหย่อมสวยงามไว้พักผ่อนภายในโรงงาน ฯลฯ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของโรงงาน หมายถึง ผู้บริหาร พนักงาน โรงงาน โรงงานเครือข่าย ช่วยเหลือแก้ปัญหาซึ่งกันและกัน

การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล หมายถึง การสร้างเสริมประสบการณ์ในเรื่องงาน ความรู้ด้านสุขภาพ การป้องกันโรค ฯลฯ ให้พนักงานโรงงาน

การปรับเปลี่ยนบริการสาธารณสุข หมายถึง การนำรูปแบบการดำเนินงานแบบใหม่ มาใช้แทนรูปแบบบริการสาธารณสุขเดิม ๆ

ลูกจ้างรายวัน หมายถึง พนักงาน/ลูกจ้างที่ได้รับค่าจ้างคิดเป็นรายวัน กรณีถ้ามีการขาดงานหรือลางาน พนักงาน/ลูกจ้างจะไม่ได้รับเงินค่าจ้างในวันนั้น ๆ

ลูกจ้างรายเดือน หมายถึง พนักงาน/ลูกจ้าง ที่ได้รับค่าจ้างคิดเป็นรายเดือน แม้ว่าพนักงาน/ลูกจ้างขาดงานหรือลางานจะได้รับเงินค่าจ้างตามปกติ

สวัสดิการ หมายถึง ประโยชน์ และบริการที่พนักงาน/ลูกจ้างได้รับนอกเหนือจากค่าจ้าง อาจเป็นตัวเงิน หรือไม่ใช้ก็ได้

ค่าตอบแทน หมายถึง สิ่งตอบแทนที่ได้รับจากการทำงาน ทั้งในรูปของเงินสวัสดิการ และรวมถึงผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่โรงงานให้แก่พนักงาน/ลูกจ้าง

การทำงานล่วงเวลา หมายถึง การทำงานที่นอกวัน - เวลาการทำงานปกติ

เบี้ยขยัน หมายถึง เงินที่นายจ้างจ่ายให้แก่พนักงาน/ลูกจ้างเป็นการตอบแทนที่พนักงาน/ลูกจ้างมาทำงานครบตามเวลาทำงานโดยไม่ขาดหรือลา

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบสถานการณ์การส่งเสริมสุขภาพในปัจจุบันของสถานประกอบการ ในด้าน ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพที่ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการเริ่มต้นวางแผนสนับสนุนและพัฒนาการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพในสถานที่ทำงานต่อไป

2. ได้ทราบมุมมองและแนวคิดของผู้บริหารและพนักงานในด้านการส่งเสริมสุขภาพ

3. ได้ทราบผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมที่เกิดจากการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพในสถานที่ทำงาน

4. ได้ทราบถึงจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพในสถานที่ทำงานภาคเอกชน